

Barijs Makviljamss (Barry McWilliams)

Prasmīga stāstīšana (*Effective storytelling*)

Saīsināts tulkojums no: <http://www.eldrbarry.net/roos/eest.htm>. Autors ir atļāvis šo tekstu brīvi izplatīt. No angļu valodas tulkojusi Māra Mellēna.

Prasme veidot aizraujošu stāstu ir brīnišķīga māksla. Labi izveidota stāsta izteiksmīgs priekšnesums pārvar vecuma barjeras, notur interesi un sasniedz savus klausītājus. Stāstīšanas pamatu zināšana un pielietošana var palīdzēt jūsu stāstiem.

Kā atrast labu stāstu?

Ir ļoti daudz stāstu veidu, ar kuriem var darboties, bet B. Makviljamss iesaka sākt ar vienkāršām tautas pasakām, kuras sastāv no vienkāršiem elementiem.

Ja tradicionāli stāstus apguva klausoties, tad mūsdienās viens no labākajiem stāstu meklēšanas avotiem ir publiskā bibliotēka (bērnu bibliotēkas pasaku plaukts 398) vai internets. Ar laiku katrs var iepazīt dažādus stāstījumu veidus un atrast sev piemērotākos.

Pievērsiet uzmanību autortiesībām.

Labā stāsta pazīmes:

- Konkrēta, skaidri definēta tēma.
- Labi izvērsti sižets (saturs).
- Stils: spilgts, tēlainis stāstījums, patīkama skaņveide un ritms.
- Raksturojums.
- Atbilstība avotam.
- Iespēja iejusties lomās.
- Stāstījuma piemērotība klausītāju auditorijai.

Pielāgošana auditorijai

Klausītājiem stāstīšanā ir ļoti svarīga loma – viņu prāti ir tas audekls, uz kura stāstnieks var uzgleznot savu stāstu. *Mutvārdu stāstījums ir mijiedarbība starp stāstītāju un klausītāju.* Klausītājiem mūsdienās ir samazinājusies spēja sekot stāstītājam, vienlaikus iztēlojoties dzirdēto. Tāpēc stāstīšana ir kļuvusi grūtāka. Uzmanības koncentrēšanas spēja vājāka, klausītāji prasa vairāk no stāstītāja, jo nav tik spējīgi neatkarīgi no stāstītāja iztēloties un vizualizēt stāstīto. Tādēļ klausītājus jācenšas vizuāli stimulēt.

- **Centieties stāstu maksimāli pietuvināt klausītājiem.**
- **Stāstījumu veidojiet īsi un vienkārši,** īpaši, ja klausītāji ir mazi bērni, izstāstiet būtību.
- **Stimulējiet klausītāju sajūtas** – lieciet viņiem sajūst, saost, sataustīt, sagaršot, saklausīt un ieraudzīt spilgtus attēlus.

- **Aprakstiet personāžus un vidi,** palīdziet klausītājiem iejusties varoņu ādā un dalīties viņu sajūtās.
- Stāstot stāstu auditorijai, kurā ir dažāda vecuma klausītāji, **orientējieties uz jaunākajiem.**

Stāstījums ir uzdevums, kas ir kopīgs stāstītājam un klausītājiem, tā ir mijiedarbība, kuras rezultātā stāsts atdzīvojas!

Sagatavošanās

Izvēloties stāstu, jums jāapzinās, ka ar to kopā pavadīsiet diezgan daudz laika. Paies diezgan ilgs laiks un neskaitāmas stāstīšanas reizes, kamēr jaunais stāsts kļūs par JŪSU stāstu.

- **Izlasiet stāstu vairākas reizes,** vispirms prieka pēc, pēc tam – nopietni koncentrējoties.
- **Analizējiet stāsta vēstījumu,** vārdu gleznas, kuras jūs vēlaties, lai klausītājs vizualizē, un noskaņu, kādu ar savu stāstījumu vēlaties radīt.
- **Izpētiet stāsta vēsturi, kultūras kontekstus un nozīmes.**
- **Izdzīvojiet savu stāstu,** panākot, lai tā personāži un vide kļūst tikpat reāli kā cilvēki un vietas, ko jūs labi pazīstat.
- **Vizualizējiet stāstu!** Iedomājieties skaņas, garšas, smaržas, krāsas. Tikai tad, ja jūs pats spēsiet spilgti iztēloties savu stāstu, jūs būsiet spējīgs panākt, lai arī auditorija to iztēlojas.

Stāsti veido vārdu gleznas un izmanto skaņu, ritmu un vārdu atkārtojumu. Attīstot un mācoties stāstu, koncentrējieties uz tā vizuālajiem un skaniskajiem aspektiem – vai nu sadaliet to vizuālo attēlu sērijās kā filmā, vai arī apzināti strādājiet pie ritma un vārdu skanējuma veidošanas.

Iemācieties stāstu kopumā, nevis pa fragmentiem. Apgūstiet to pilnībā, un tad vienkāršojiet tā struktūru līdz vienkāršam ainu pārstāstam. Nemēģiniet to iegaumēt! Taču jums vienmēr jāzina no galvas stāsta pirmās un pēdējās rindas!

- **Izveidojiet stāsta plānu: Sākums,** kas atspoguļo vidi un iepazīstina ar personāžiem un konfliktu. Tad **iztīrājums,** kurā konflikts attīstās līdz **kulminācijai,** un visbeidzot – **konflikta atrisinājums.** Vērojiet, kā sākas darbība, kā tā paātrinās, kā atkārtojas darbības un kā norisinās pārejas. Vienkāršojot vai adaptējot stāstu, neaiztieciot galveno stāsta līniju.
- **Piesavinieties stāsta stilu:** Lai saglabātu oriģinālo „garšu” un iedzīvinātu tekstā attēloto, iemācieties raksturīgās frāzes, kas vijas cauri stāstījumam. Ievērojiet teikumu struktūru, frāzes, neparastus vārdus un izteicienus.

Praktizējiet stāstīšanu pēc iespējas biežāk – pie spoguļa, stāstot kaķim, braucot mašīnā, stāstot draugiem vai arī jebkuram, kas gatavs klausīties. Pat stāstot vecu un labi zināmu stāstu, jums jādarbina sava iztēle un stāstnieka prasmes, lai stāsts izklausītos dzīvs. Gatavojoties stāstīšanai, izmantojiet iztēli, lai stāsts veidotos tik dzīvs, cik jūs pats to spējat iztēloties.

Piešķiriet stāsta varoņiem individualitāti, izdzīvojiet stāstu kopā ar tiem, pārziniet un izjūtiēt viņu emocijas, elpojiet līdz ar viņiem un dzīvojiet viņu dzīvi, kamēr personāži kļūst tik reāli, ka šķiet, ka tie ir pazīstami līdzcilvēki. Ja jūs būsiēt par to pārlicināts, jums izdosies pārlicināt arī auditoriju!

Priekšnesuma elementi

- **Atklātums un sirsnīgums** (esiet dedzīgs stāstītājs!).
- **Entuziasms** (tas nenozīmē mākslīgu vai trokšņainu satraukumu).
- **Izteiksme** (žesti, balss, mīmika utt.).

Stāsti kļūst interesantāki, ja tos stāsta izteismīgi, variējot kustības un balss intonācijas.

Īpašas mutvārdu stāstīšanas iemaņas:

Stāstnieka iemaņas ir loģiska akcentēšana, atkātojumi, pārejas, pauzes un samērīgums.

- **Dialogi** jāveido, dažādās balsīs atveidojot dažādus personāžus, kā arī izmantojot dažādas pozas, lai klausītājs varētu izsekot personāžu „sarunai”.
- **Izmantojiet balss iespējas**, lai radītu nepieciešamo gaisotni vai spriedzi stāsta attīstības gaitā.
- **Izmantojiet žestus un mīmiku**, padariet stāsta vizualizāciju vēl spēcīgāku. Praktizējiet žestus, lai pārlicinātos, vai tie ir atbilstoši stāstam un dabiski.
- **Temps un dinamika** ietver gan stāstījuma skaļumu, gan paātrinājumus un palēninājumus runā, kas rodas stāsta darbībai attīstoties. Dialogi palēnina stāsta tempu, savukārt stāstījums to paātrina.
- **Atkātošana un pārspilējums** vienmēr ir bijuši stāstniecības pamatelementi.

Pieredze šīs iemaņas noslīpēs, un jūs pratīsiet tās izmantot visefektīvākajā veidā.

*Vissvarīgākais – atslābinieties un esiet pats – tāds, kāds esat.
Izkopiet savu stilu, kurā jūs jūtaties kā zivs ūdenī!*

Stāsta sākums

Stāstīšana vislabāk izdodas brīvā gaisotnē, kurā nekas nenovērš uzmanību. Klausītājiem jājūtas ērti un jāatrodas tuvu stāstītājam. Sveču gaisma un ugunsuri ir ideālas stāstīšanas situācijas, taču bieži vien nav pārāk praktiskas. Pirms stāstīšanas uzsākšanas stāstītājam jāpievērš nopietna uzmanība videi, jābūt gatavam pārkārtot telpu, lai klausītāji atrastos tuvāk, jāizmanto fons vai dekorācijas, lai radītu atmosfēru, īpaši tad, ja tas notiek skolas klasē. Rekvizīti, kostīmi vai iepazīšanās ar auditoriju var palīdzēt saņemt un uzturēt uzmanību, kā arī radīt īsto noskaņu.

Tradicionāli stāsts sākas ar formulu „Reiz sensenos laikos...”, pēc kuras stāstītājs ietur klusuma paūzi domu sakopošanai. Tradicionālie stāstu sākumi, no kuriem daudzos ir paredzētas arī klausītāju atbildes, ir „rituāli”, kas signalizē, ka stāstītājs mēģina izmainīt „laiku un vietu”, pārceļot klausītājus iztēles pasaulē un liekot viņiem spēlēt līdz. Tā tiek identificēts stāstītājs un panākta vienošanās ar auditoriju ievērot iztēlotās

pasaules spēles noteikumus. Līdzīgi „rituāli” signalizē par stāsta noslēgumu un atgriešanos realitātē. Daudzi pieaugušie mūsdienās šos spēles noteikumus ir piemirsuši.

Daži uzmanības noturēšanas paņēmieni

Klausītāju uzmanību ietekmē dažādi faktori. Stāstītājam allaž jājūt auditorija un nepieciešamības gadījumā jāizmanto uzmanības noturēšanas paņēmieni, lai atgūtu klausītāju uzmanību pirms stāstījuma turpināšanas.

- **Iesaistīšana un līdzdarbošanās.** Izmantojiet brīvprātīgos no klausītāju vidus savā stāstā. Vai arī lieciet klausītājiem līdzdarboties ar roku kustībām vai skaņu efektu veidošanā, tādējādi liekot uzmanīgi sekot līdz stāstam. Vai arī aiciniet dziedāt līdz vai atkārtot refrēnus.
- **Straujas izmaiņas** tempā, balsī vai noskaņā.
- **Neparasts vai negaidīts pagrieziena stāstījumā.**
- **Remarkas sāņus vai iestarpinājumi** darbojas tikpat labi kā **komiski elementi**.

Esiet īpaši labi sagatavojies, ja nākas saskarties ar bērnu niķiem. Ikvienā bērnu auditorijā būs viens vai divi bērni, kas īpaši tiecas pēc uzmanības. Dažreiz to var ignorēt, citreiz pietiek uz viņiem paskatīties, bet citreiz nākas ieturēt paūzi, kamēr „kašķis” beidzas. Iespējams mēģināt bērnu iesaistīt savā stāstā. Taču nekādā gadījumā nedrīkst sākt bārties vai dusmoties, tādējādi jūs tikai zaudēsiet auditoriju.

Nobeigums

Kad stāsts ir galā, apstājieties! Neturpiniet runāt. Ļaujiet klausītājiem pārdomāt tikko dzirdēto. Jums nekas nav jāpaskaidro, vai jāsasien kopā pazudušie pavedieni. Ļaujiet klausītājiem aiziet, domājot par pastāstīto un mēģinot pašiem atrast tā īsto nozīmi!

Aplausi nav stāsta prezentēšanas veiksmīguma mēraukla. Dažreiz ovācijas sit augstu vilni, bet citreiz auditorija klusībā izgaršo un pārdzīvo stāstu. Uzmanīgi klausītāji un sajūta, ka esat stāstu izstāstījis labi, ir labākais atalgojums.

Un visbeidzot – pats svarīgākais! Jo vairāk jūs stāstīsiet, jo vairāk attīstīsies jūsu stāstnieka iemaņas. Nebaidieties izmēģināt dažādas metodes. Esiet radošs! Jūs mācāties arī no savas pieredzes. Nebaidieties izgāzties, tas laiku pa laikam notiek ar visiem. Neesiet arī pārlicieku pašapzinīgs. Izbaudiet un dalieties stāstītprīekā!

Vissvarīgākais ir prast izstāstīt stāstu saviem vārdiem, sirsnīgi un iedvesmojoši!

Stāstiet! Stāstiet!! Stāstiet!!!